

MINERVA

JOHN STUART MILL

A nemzetiségről, a képviseleti kormányhozi viszonyában*

Az embereknek egy része úgy tekinthető, mint a mely egy nemzetiséget alkot, ha közös rokonszenvek által van egyesítve, mely rokonszenvek eszközlik, hogy sokkal örömelebb működnek együtt, mint más emberekkel, hogy óhajtsák ugyanazon egy kormány alatt élni és óhajtsák, hogy e kormány kizárólag általuk vagy egyrésztük által gyakoroltassék. A nemzetiségnek ezen érzése különféle okokból eredhet. Némelykor a törzs és a származás egyenlőségének eredménye: a nyelv- és vallásközösség, úgy a földirati viszonyok szintén befolyanak rájuk. De valamennyinél leghatalmasabb ok a politikai előzmények ugyanazonsága, a nemzeti történelem, következőleg a büszke emlékek és megaláztatások közösségének emléke, az öröm és bánat, melyek a múlt ugyanazon emlékeivel vannak összeköttesben. Azonban e körülmények közül egyik sem múlhatatlanul szükséges, vagy egy magában elegendő. Svájcban nagyon erős nemzeti érzelem létezik a fajra, nyelvre és vallásra különböző cantonok között. Szicília egészen mostanáig Nápolytól egészen különböző nemzeti érzelmel táplált, daczára vallásuk egyenlőségének, nyelvök csaknem teljes egyenlőségének és daczára egy sereg közös történelmi előzménynek. Belgium flamandi és vallo-ni tartományai a faj és nyelvkülönbség daczára sokkal erősebb nemzeti érzelmel ragaszkodnak egymáshoz, mint az első Hollandiához, vagy

* Rovatunkban, ahol rendszerint az újabb külföldi szakirodalomban megjelent elméleti tanulmányok magyar fordítását közöljük, ezúttal rendhagyó módon egy klasszikus szerző írásának adunk helyet: John Stuart Mill itt következő szövege 1867-ben, először és utoljára jelent meg magyarul, s a fordítás azóta még a hozzáértők szakmai emlékezetéből is kiesett. John Stuart Mill: *A nemzetiségről, a képviseleti kormányhozi viszonyában*. In John Stuart Mill: *A képviseleti kormány*. (ford. Jánosi Ferencz) Pest: Emich Gusztáv, 1867. 295–306

az utóbbiak Franciaországhoz. Azonban általánosságban sokkal gyengébb a nemzeti érzelem, ha hiányzik egy vagy több ok, mely alakítására szükséges. A nyelv, az irodalom és bizonyos fokig a faj ugyanazonsága és emlékei nagyon erős nemzetiségi érzelmet tartottak fenn, Németország különböző részei között, ámbár soha se voltak valódiilag egyesítve ugyanazon kormány alatt; de ez érzelem soha se ment annyira, hogy az egyes államok autonómiájukról le kívántak volna mondani. Az olaszoknál a nyelvnek és irodalomnak nem épen teljes ugyanazonsága, egybekötve oly földirati helyzettel, mely teljesen elválasztja más népektől és a mi talán mindennél több, a közös név birtoka, mely által maguknak igénylik mindazoknak művészeti, katonai, politikai, vallási, tudományos és irodalmi dicsőségét, kik e nevet hordozák; – mindez mondom a nemzeti érzelemnek oly mozgalmát ébresztette fel e népben, mely bár még most tökélytelen, mégis képes volt a mi szemeink előtt lefolyt nagy események előidézésére: daczára a nagy fajvegyülésnek, ámbár e nép sem a hajdan, se az újabb korban soh se volt egy kormány alatt, kivéve azt az időt, midőn e kormány az ismert világ nagyobb része felett uralkodott.

A hol a nemzetiségi érzelem némi fokon létezik, elegendő ok van arra, hogy a nemzetiségnek minden tagjait ugyanazon kormány alatt és épen a rájuk nézve legalkalmasabb kormány alatt egyesítsék. Ez csak annyit akar mondani, hogy a kormányzat kérdése a kormányzandók által határozottassék el. Nem tudja az ember, hogy mit szabad hát tenni egy emberekből álló csoportnak, ha nem azt, hogy szabadon meghatározhassák, hogy az emberi lények különböző társulatai közül, melyikhez van kedvök csatlakozni. De a midőn egy nép meg van érve szabad államin-térvényekre, van egy sokkal életbe vágóbb tekintet is. Szabad államin-térvények csaknem lehetetlenségnek a különböző nemzetiségekből álló országokban. Egy népben, melyben hiányzik a testvéri érzelem, kívált, ha különféle nyelven olvas és beszél, a képviseleti kormány működésére szükséges egység a közvéleményben nem létezhetik. A közvéleményeket alakító és a politikai cselekvényeket irányzó befolyások különbözők az ország különböző részeiben. A pártvezérek, kik az ország egyik részének bizalmát bírják, a másokban nem ismertetnek el. Nem jutnak ugyanazon könyvek, ugyanazon hírlapok, röpiratok és beszédek hozzájuk. Egyik rész nem ismeri a véleményeket és izgalmakat, melyek a másik résznél léteznek. Ugyanazon események, ugyanazon cselekvények, ugyanazon kormányrendszer különbözőleg érinti őket, és közülök mindenik sokkal inkább fél a másiktól, mint közös birájoktól az államtól. Az ö kölcsönös

ellenszenveik általánosan erősebbek, mint a kormány iránti féltékenysé-
gük. Ha egyik nemzetiség a közös kormány politikája által sértve érezi
magát, az elegendő ok arra, hogy a másik elhatározza magát e politika
támogatására. Még akkor is, ha valamennyi mind megsértetett, minde-
nik érzi, hogy nem számíthat a többire a közös ellenállás támogatásában;
egyik sem elég erős, hogy egyedül szegüljön ellen és mindenik azt gon-
dolhatja, hogy saját előnyére dolgozik, ha a kormány kegyét a többiek
rovására keresi.

Mindenek felett hiányzik ily esetben az egyetlen valódi biztosíték,
melyre utolsó esetben támaszkodni lehet a kormány kényuralma ellen:
a hadseregnek a nép iránti rokonszenve. A hadsereg az a része a társa-
dalomnak, melynél a dolog természeténél fogva a hazafiak és az idege-
nek közti megkülönböztetés a legélesebb. A nép többi részének az ide-
gen csak külföldi, de a katona előtt oly ember ki ellen talán már egy
hét múlva életre halálra kell harcolnia. Előtte, éppen az a különbség,
mi a barát és az ellenség között – sőt majdnem azt mondhatjuk, hogy
az, a mi a hozzá hasonló ember én más neme közt az állatnak; mert az
ellenséggel szemben az erő az egyetlen törvény, és az egyetlenegy sze-
lídítése e törvénynek éppen mint az állatokkal szemben, csupán csak az
emberiségi tekintet. A katonák, kikre nézve egy kormány alattvalóinak
fele vagy háromnegyede idegen, éppen oly készséggel és okot nem kér-
dezve vagdalják le a más részt, mint éppen az ellenséget. Egy különbö-
ző nemzetiségekből álló hadseregnek nincs más hazafisága a lobogóhozi
ragaszkodáson kívül. Az ily hadseregek voltak a szabadság elnyomói az
egész újabbkori történelem folyama alatt. Egyetlen összetartó kötelékek
tisztjeik s a kormány melynek szolgálnak, és a kötelességekről egyet-
len fogalmuk, ha bírnak ilyesmivel, a parancsolatnak engedelmesség.
A kormány, mely így tartja fenn magát, midőn magyar ezredeit Olasz-
országba, és olasz ezredeit Magyarországon tartja, sokáig uralkodhatik
egy idegen hódító vasvesszőjével mindkét ország felett.

Midőn azt mondják, hogy az éles megkülönböztetése valamely
polgártárs s egyszerűen valamely emberi lény iránti kötelességeknek
inkább a vad mint polgárosult néphez illő, és megérdemli a legerélyeseb-
bi támadást, senki sem oszthatja határozottabban e véleményt, mint én.
De a polgárosultság jelen állásában, e célzt, mely legméltóbb azok közül,
miket ember maga elébe tűzhet, elérni soha sem lehet, ha különböző
nemzetiségeket megközelítőleg egyenlő erővel ugyanazon kormány
alatt tartják. A társadalom fél-vad állapotjában ez eset néha más. Ekkor

a kormány érdekelve lehet, hogy szelídítse a fajok ellenszenvét, hogy fenntartsa köztük a békét és annál könnyebben kormányozzon. De ha a mesterségesen egyesített népek valamelyike szabad intézménnyel, vagy ilyen utáni vágygal bír, ekkor a kormány érdeke egészen ellenkező. Ekkor a kormánynak az az érdeke, hogy fenntartsa és elmérgesítse ellenszenvüket, hogy megakadályozza egyesüléseket és hogy egynéhányat eszközül használjon fel a másiknak lenyűgözésére. Egy európai, több nemzetiségből álló állam, egy nemzedék óta e tacticát használja fel legfőbb kormányzati eszközül, hogy mily végzetteljes eredménnyel: tapasztalhatta a világ a kitört harcokból. Szerencsére mutatkoznak már jelek, hogy az előhaladás már annyira ment, hogy ezen állambölcesség nem fog sokáig sikerülhetni.

Az elősorolt okokból a szabad intézmények szükséges feltétele, hogy a kormányzás határai nagyjában összeessenek a nemzetiséggel. De a gyakorlatban ez általános elvvel többféle tekintet jöhetnek ellenkezésbe. Először is alkalmazását igen gyakran földirati akadályok teszik lehetetlenné. Vannak még Európában is oly helyek, hol a különböző nemzetiségek annyira össze vannak keveredve, hogy lehetetlen őket külön kormány alá rendelni. Magyarország népe magyarokból, tótokból, horvátokból, szerbekből és oláhokból s némely kerületekben németekből úgy össze-vissza van keveredve, hogy lehetlenség helyenként külön választani őket; és nincs más mód rájuk nézve, mint a szükségből erényt csinálni, és bele nyugodni, hogy együtt éljenek ugyanazon jogok és törvények alatt. Az ő közös szolgaságuk, mely a magyar függetlenségnek 1849-ben történt megsemmisítésével kezdődik, úgy látszik megérlelte és előkészítette őket ily egyesülésre. Keleti Poroszország német gyarmata Németországtól a hajdani Lengyelország egy darabja által választatik el, és minthogy gyenge, külön függetlenségének megőrzésére, hogy a földirati egybeköttetés fenntartassék, nékie vagy egy nem német kormány alatt kell állnia, vagy a közbeeső lengyel területnek kell német kormány alatt állani. Egy másik nagy terület — hol a lakosság túlnyomó eleme német, Kurland, Estland és Lievland földirati fekvésénél fogva arra van kárhoztatni, hogy egy szláv állam részét képezze. Magában keleti Németországban van szláv népesség; Csehország jobbadán szlávokból áll, Szilezia és más kerületek egy részben. Európa legegységesebb országa Franciaország sem egészen egynemű; az idegen nemzetiségi töredékeken kívül, melyek véghatárain vannak, mint nyelve és történelme bizonyítja két részből áll, az egyiket csaknem kizárólag a Gallo-román népség foglalja

el, míg a másikban a Frankok, Burgundok és más Teuton fajok képeznek jelentékeny alkatrészt.

Ha a földirati követelmények kellőleg tekintetbe vétettek, egy másik erkölcsi és társadalmi tekintet merül fel. Tapasztalás mutatja, hogy egy nemzetiség képes egy másikba felolvadni; és ha e nemzetiség eredetileg alárendeltebb s az emberi nemzetnek elmaradtabb részét képezi, a beolvadás csak előnyére szolgál. Senki sem állíthatja, hogy nem előnyösebb egy bretagne-ire vagy egy vask-ra nézve, hogy belesodortatott egy művelt és kifejlett nép érzelmeinek és eszméinek folyamába, hogy ő, mint a francia nemzetiség tagja, az egyenlőség elve szerint részesül egy francia polgár kiváltságaiban, a francia védelem előnyeiben, a francia hatalom méltóságában és varázsában — mintsem félvad állapotban duzzogjon szirtjei között, megmaradva korlátolt szellemi látkörében a nélkül, hogy részt venne, vagy érdeklődne a világ általános mozgalma iránt. Ugyanezen megjegyzés alkalmazható a felvidéki skótokra, mint az angol nemzetiség tagjaira.

Minden, a mi a nemzetiségek vegyülését eszközli, a mi sajátosságai és természeti adományai egyesítésére működik, egy jótétemény az emberi nemzetre nézve. Az egyesülés nem rombolja össze az alapvonásokat, de lecsiszolja túlzásait és betölti az őket elválasztó közöket. Az egyesült nép, épen mint egy keresztezett állatfaj (de sokkal nagyobb mértékben, minthogy a működő befolyások épen úgy erkölcsiek, mint physikaiak), örökli elődeinek sajátosságait és előnyeit, és a vegyülés védelmezi őt, a tehetségek és tulajdonságoknak a hozzájuk közeleső vétkekig elfajulása ellen. De különös feltételeknek kell létezniök, hogy e vegyülés lehetséges legyen. A körülményeknek, melyek előjöhethetnek és az eredményt előidézhetik, csoportozásai számosan lehetnek.

Az ugyanazon kormány alatt egyesült nemzetiségek számra és erőre egyenlők vagy különbözők lehetnek. Ha nem egyenlők, a kettő közül a kisebb fentebb vagy alantabb állhat a másiknál a polgárosodásban. Feltéve, hogy fentebb áll, lehet hogy e felsőség által túlnyomóságot nyer a másik felett, de lehet, hogy a nyers erőttől legyőzetik, és lenyűgözetik. Ez utóbbi határozott veszteség az emberiségre nézve, melynek megakadályozására a polgárosult emberiségnek, mint egy embernek kellene felkelni. Görögország bekebelezése Macedóniába egyike volt a legnagyobb csapásoknak, melyek e világot valaha érték; Európa valamely több országának Oroszországba való beolvadása hasonló csapás volna. Ha a kisebb míveltebb nemzetiség képes leigázni a nagyobbat, mint a görögökkel

erősödött macedoniak Ázsiát, az angolok Indiát, ezzel nyer a polgároso-
dás valamit; de hódítók és hódítottak ezen esetben nem élhetnek ugyan-
azon szabad intézmények alatt. A hódítóknak, a kevésbbé művelt népbe-
ni felolvasása kár volna; e népet úgy kell kormányozni, mint alattvalót.
És a dolgok ezen állapotja egy jótét, vagy szerencsétlenség rájuk nézve,
a szerént a mint eljutott vagy nem jutott el odáig, hol hátrányát érzi
annak, hogy nincs szabad kormány alatt, és ahoz képest ahogy gyakorol-
ják a hódítók felsőségöket. E tárgyat egyik következő fejezetben különö-
sön fogom tárgyalni.

Midőn a nemzetiség, mely a másikat leigázta, nagyobb és műveltebb,
és különösen a leigázott nemzetiség kicsi, és nem remélheti, hogy füg-
getlenségét visszaszerzi, végre ha törhető igazságossággal kormányoz-
zák, és a nagyobb nemzetiségnek tagjai nem teszik magokat gyűlöletes-
sé kizárólagos Kiváltságaik által, a kisebb nemzetiség lassanként kibékül
helyzetével és felolvad a nagyobbikban. Ma már nincs oly albretágni
vagy álzászi, kinek legkisebb óhajtása volna elszakadni Franciaországtól.
Ha valamennyi irlandi még nincs ily érzellemmel eltelve Anglia iránt,
ez részint onnan van, mert számuk elég nagy, hogy maguk is egy tisz-
teletre méltó nemzetiséget képezzenek, de mindenek felett onnan, mert
egész a legújabb időkgig oly kegyetlen módon kormányoztattak, hogy az
ő jobb érzelmeik a rosszabbakkal keserű gyűlöletté egyesültek bennök
a szász faj kormánya ellen.

Angliának e gyalázata, az egész birodalomnak e nyomora telje-
sen megszűnt, mint azt jóhiszemmel lehet állítani, egy nemzedék óta.
Ma már minden irlandi épen oly szabad, mint az angol és nyert előnye
akár hazáját, akár személyét illetőleg nem csekélyebbek, mintha a britt
birodalom akárinely más pontján született volna. Egyetlen egy alapos
panasza még Irlandnak az államegyház, mely panaszban a tulajdonké-
pi Anglia népének csaknem fele része osztozik vele. A múlt emlékein
és az uralkodó vallás különbségén kívül most alig van még valami, mi
e két törzsöt elválasztaná, mely talán az egész világon leginkább van arra
teremtve, hogy egyik a másikat kiegészítse. Végre a tudat, hogy nemcsak
egyenlő igazságossággal, hanem még egyenlő tisztelettel is bántak velök,
oly gyorsan áthatja az irlandiakat, hogy megsemmisít náluk minden
érzelmeket, melyek érzéketlenné szoktak tenni az előnyök iránt, melyek-
ben részestül egy kisebb és szegényebb nép, ha tagja lesz egy oly népnek,
mely nemcsak legközelebbi szomszédja, hanem ezen kívül leggazdagabb,
legszerencsésebb, leghatalmasabb és legműveltebb népe a földnek.

A nemzetiségek egybeolvadásának ott van legnagyobb akadálya, hol az egyesített nemzetiségek számra és egyéb hatalmi elemekre egyenlők. Ily esetben, mindenik erejében bízva és magát képesnek érezve megküzdeni a többi nemzetiségekkel, nem hajlandó a beléolvadásra; közülök mindenik makacsul miveli faja megkülönböztető sajátosságait, felelevení elavult szokásokat és gyakorlatból kiment nyelvet, hogy a határvonal annál élesebb legyen; mindenik faj zsarnokságról panaszol, ha a versenyző fajnak hivatalnokai felette valami hatalmat gyakorolnak; és a mit valamelyik nemzetiség nyer, azt úgy tekintik, mintha a többitől vették volna el. Midőn az ekként megoszlott nemzetiségek egy kényuri kormány alá kerülnek, mely mindnyájoknak idegen, vagy ha valamelyikből származott, többet tart hatalmára mint a nemzeti simpatiókra, s valamennyivel egyiránt bánik, eszközeit minden különbség nélkül egyaránt veszi mindenikből, ekkor a helyzet egyenlősége gyakran megszüli az érzelmek öszhangzását, és a különböző fajok végre egy haza gyermekeinek, tekintik egymást, főleg, ha ugyanazon ország területén vannak elszórva. De ha a szabad alkotmány utáni vágyás korszaka bekövetkezik, még mielőtt ezen összeolvadás megtörtént volna – az nem létesül: az alkalom elmúlt. E pillanaton kezdve, ha ki nem békült nemzetiségek földiratilag el vannak egymástól választva, s főleg ha helyi viszonyaik olyanok, hogy semmi természetes körülmény nem utalja őket, hogy ugyanazon kormány alatt álljanak (a mint az eset a francia vagy a német járom alatt álló olasz tartományokkal) nem csak helyes, hanem szükséges is a szabadság és egyetértés szempontjából, hogy az összeköttetés végkép megszakadjon. Vannak bizonyos esetek, hol a tartományok a szétválás után előnyösnek találhatják az egy szövetségben egyesülést, de rendszeren úgy történik, hogyha lemondanak a teljes függetlenségről, és egy szövetség tagja akarnak lenni, mindeniknek van oly szomszédja kivel örömebb egyesül, mert több rokonszenv és közös érdek vonja hozzá.